

Ferencz-Nagy Zoltán

A FÁS LEGELŐKET KI FOGJA EMLÉKEZTETNI ARRA, HOGY BIODIVERZITÁSUK RITKASÁG?

Sánta Miriám mély kutakat ás: legújabb kötetében¹, a *Kilenc szabad növény*ben olyan hagyományrétegeket is megmozgat, amelyek eléggé ríkánnak bukkanak fel a magyar irodalomban. Az ógörög és a moldvai csángó paratextusok és források mellett óangolszászt és akkádót is találunk. A kötet jegyzetelve van, egy-egy vers mögött ezen jegyzetekben bemutatott filológiai munka áll (lásd például: *A kilenc növény ráolvasása, Contra silentio, Nádtető helyett*). A *Kilenc szabad növény*ben Sánta Miriám úgy csúri-csavarja a forrásokat és műfajokat, hogy elmosódik a határ fordítás és szétírás, ősi és kortárs között. Hogyan járul hozzá az *ősiség* Sánta Miriám-i felhasználása ahhoz, hogy a kötet pár kortárs reálpolitikai referenciákkal dolgozó szövege poétikailag összeférjen a fordításokkal, szétírásokkal, ráolvasásokkal játszadozó kísérletekkel?

A *Kilenc szabad növény*ben tartalmi szinten dübörög az eklektika, mégis érezhető, hogy ez sokkal inkább kerek egész, mint a szerző előző kötete, a *Hétfőn meghalsz*. Ott poétikailag himbálózóbbak a szövegek, az első ciklus egy-egy verse (például *Ébredés előtt. Színeket, Sunyata, Hall of fame*) és a második ciklus erősebb versei között (például *Schengen három hangra, Címtelen föld, Hétfőn meghalsz*) sokkal nagyobb a kontraszt, pedig tematikailag (s főleg a szubjektum tematikához való

1 Sánta Miriám: *Kilenc szabad növény*. Kolozsvár–Budapest, 2023, Erdélyi Híradó Kiadó–Fiatal Írók Szövetsége.

viszonyának szempontjából) közelebb állnak egymáshoz, mint az új kötet szövegei. Az utolsó ciklus (*Kódot a kódnak*) már beharangozza azt a költészettel kialakuló viszonyt, amely a *Kilenc szabad növényben* működőképessé teszi az eklekticizmust.

A szövegek mögött nem szűk kulturális közegek hagyományai vannak, amikből kiutakat keresnek a versek, kapkodva saját relevanciájuk után a referencialitásban, hanem maga a Költészet, a kifejezés sajátos módozatának a hagyománya adja a fedezetet Sánta Miriám verseinek. Azért invokálja az óangol *Nigon wyrta galdort*, hogy megírhatta a *Kilenc szabad növényt*. Azért *járt vala az erdön lebeke tárgy*, hogy lehessen írni a monokultúrás szántóföldekről. Ez akár a könnyebbik útnak is tűnhet: ha megtaláljuk a kifejezésekben rejlő mágiát, akkor bármiről írhatunk, a kötetnyi egység megteremtődik. Olyannyira, hogy még ciklusok sem kellene. Ha volt is a kötetben található fényképeknek valamiféle szerep szánva a tagolást illetően, nem számottevő. A schengeni csatlakoztatás, a háború, a Megadeth, Tarkovszkij és a zoroasztrianus temetőféleség zökkenésmentesen simul össze Sánta Miriám kis fekete könyvében, a prófétai retorika egyszerre helyez óriási felelősséget az egyes szövegekre, és hártja el azt a költőről („A tiszta források soha nem apadnak ki / a kő gyomrában, csak én apadok, / kígyóm tiszta vizet hoz, a sebbe tölti” – *Adj vissza*; „Összegyűjteni és odaadni / mindent. Magad felnégyelni, / mint a gránátalmát, majd kanállal / kiverni levét, rostot és magot” – *Szakadékok*). Olyan, mintha mindaz, ami a *Kilenc szabad növényben* le lenne írva, véletlenszerűen, de nagyon is célulvően íródott volna, a prófétai pózban feloldódik a szerző, és elkerülhetetlenné válik, hogy az olvasó akarjon valamit a szövegektől: észrevenni, megismerni, rájönni, átlényegülni stb. Az egyes szám második személyű felszólítások, kérdések („Ne tagadd meg”, „Gondolj magadra, mint egy edényre”, „Testvéreim, fogjuk meg őket mind”, „Azt ismered, amikor [...]?”) egy olyan viszonyt hoznak létre versbeszélő és olvasó között, amin kívül ragad a szerző, hiszen ezek a retorikai elemek csak azért lehetnek benne a versekben, mert a *Nigon wyrta galdor* és a *Szelestei-féle ráolvasás* benne van a kötetben, ha „csak” Sánta Miriám állna a versek mögött, akkor nem hinném el neki, hogy tudja, mire kéne emlékezzen a kender („Emlékezz, Kender,

harminckétezer éve / vagy Dél-Ázsia lejtőin és fennsíkjain” – *Kilenc szabad növény*).

Az, hogy a szerző halott-e, vagy nem, lényegtelen, mert a versbeszélő próféta. Ugyanakkor a jegyzetelések leleplezik ezt a pózt: íme, szerzőként én is csak olvasó vagyok, nem próféta. Nem istenek súgták a szavakat, a QR-kódot beszkenelve bárki hozzájuthat ahhoz, amiből a retorika táplálkozik. Valamiképpen kell reflektálni a versbeszélői pozíció megteremtettségére. Ha ez nem történik meg, akkor a szerző kiszolgáltatja versbeszélőjét a hiteltelenség vádjának. Sánta Miriám akadémiai merevséggel tárja elének az inspirációit, mintha nem is lenne nagy dolog, hogy hozzáférést ad versei fedezetéhez. Ily módon a *Kilenc szabad növény* igencsak demokratikus: mindenki hozzáférhet ahhoz, amiből kibomlik a költészet. Ha efelől közelítjük meg poétikáját, akkor a kortárs politikai témák sem tűnnek kiugrónak, hiszen a kötet létrejöttének szintjén is politikai: lefejt a hagyományrétegekről mindazt, ami adalékanyag a bennük rejlő költőiséghez, ugyanakkor hozzáférést is biztosít a diegetikusan fel nem vázolt kontextusokhoz, az olvasót cselekvésre ösztönzi. Nem motívumvadászat történik, hanem szó szerinti publikáció, aminek nem csak a vers a végterméke. Az olvasó egy-egy vers létrejöttét felvázoló, akár egyéb versek létrejöttéhez is fedezetül szolgáló jegyzetapparátust kap.

Működne-e jegyzetek nélkül a kötet? Sánta Miriám minden bizonnyal titokzatosabb jelenségnek tűnne Kolozsvár utcáin, olyasvalakivé válna, aki mintha tudna valamit, amihez másoknak nincs hozzáférése, mintha kulcsosfiókba zárt ősi könyveket rejtegetne a nagy nyilvánosság előtt, hogy éjjeli alkotószeánszain legyen miből előhívni a lírát. Ha a nehezebb utat választotta volna, nem emelte volna a szövegekbe expliciten forrásait, magának teremtett volna fedezetet, valahogy úgy, hogy nagyon okos dolgokat próbált volna írni a schengeni csatlakozással vagy a háborúval kapcsolatban, kellemetlenségek helyett hangulatosságokat, jegyzetapparátus helyett köszönetnyilvánításokat találnánk a kötetben. Jegyzetek nélkül is reflektálttá válna a versbeszélő, hiszen vannak szövegek, amikben egészen sebezhetően mutatkozik meg, ellensúlyt tartva a vehemensebb verseknek („brokáthímezés alatt mereng / Frida Kahlo, akire gondolok, mikor fáj / a medencecsontom” – *A körteformához*). Továbbá sok helyen megjelöli, miből táplálkozik a szöveg, megaka-

dályozva, hogy a prófétai retorika fantáziától hajtott, de üres mellébeszélésbe hajoljon át. A kötet sehol sem ironikus, nincs összekacsintás, nem fordul ilyen könnyű dolgokhoz a reflektáltság (illúziójának) megteremtésére. Sokat tanulhatunk a *Kilenc szabad növényből* arról, hogyan vagdalkozunk a hagyományokkal.

Nap és Hold